

DIN NOU DESPRE SIMBOLURI. SCURTE CONSIDERAȚII DESPRE PINTADERELE DIN NEOLITICUL ROMÂNIEI*

Sergiu-Constantin ENEA¹

Cuvinte cheie: *pintadere, neolitic, Starčevo-Criș, Vinča, simbol, prestigiu*
Keywords: *stamp seals, Neolithic, Starčevo-Criș, Vinča, symbol, prestige*

Introducere

O categorie de artefacte care s-a bucurat de o atenție deosebită din partea arheologilor și care a fost relativ intens cercetată este cea a pintaderelor².

Ne propunem prin acest studiu să prezentăm sintetic pintaderele descoperite în neoliticul din actualul spațiu al României, cele care aparțin culturilor Starčevo-Criș și Vinča, fără însă a avea pretenția de a realiza un studiu exhaustiv. Ne oprim în acest moment al cercetării doar la neolitic, deoarece pintaderele din alte perioade și culturi s-au bucurat în ultimul timp de publicări cvasi-monografice (Cucuteni³, Gumelnița⁴,

* O variantă în limba engleză a acestui articol a apărut în *Acta Musei Tiberiopolitani*, 2017, Macedonia.

¹ Liceul Teoretic „Ion Neculce”, TÂRGU FRUMOS.

² Există o literatură deja vastă care abordează problema pintaderelor, studii de sinteză sau descoperiri din situri: J. Makkay, *Early Stamps Seals in South-East Europe*, Budapesta, 1984; T. Dzhanfezova, *The possible functions of the stamp seals. Some considerations*, în *Cucuteni. 120 ans de recherches. Le temps du bilan/ Cucuteni. 120 Years of Research. Time to sum up* (eds. Gh. Dumitroaia, J. Chapman, O. Weller, C. Preoteasa, R. Munteanu, D. Nicola, D. Monah), BMA XVI, Piatra-Neamț, 2005, p. 309-332; D. Popovici, *Observations about the pintaderas from the Cucuteni Culture Area in Romania*, în *CA*, XIII, 2006, p. 173-187.

³ D. Popovici, *op. cit.*, p. 173-187; D. Buzea, A. Kovács, *Pintadere descoperite la Păuleni Ciuc „Dâmbul Cetății”*. *Cultura Cucuteni-Ariuşd*, în *Angustia*, 14, 2010, p. 129-140; Cr. Schuster, *Despre „pintaderele” decorate cu spirală din eneoliticul românesc*, în *ARHEOVEST - In Memoriam Florin Medeleț - Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, nr. III (ed. Sorin Forțiu, Andrei Stavilă), Szeged, 2015, p. 135-172.

⁴ Ed.-C. Ștefan, *A few remarks concerning the clay stamp-seals from the Gumelnița Culture*, în *SP*, 6, 2009, p. 149-163.

Stoicani-Aldeni⁵), și nu dorim să reluăm informații deja vehiculate.

În literatura arheologică de limba română s-au folosit de-a lungul timpului termenii de: *ștampilă/ sigiliu/ pecete/ pintaderă*⁶ (ultimul s-a și impus), în limba maghiară: *agyagbelyegző*⁷, în limba franceză: *cachets*, în limba engleză: *stamp, stampseal, seal, clay stamp*⁸, în germană: *tonstempel/ tohnstempel*, limba turcă: *damga mühür/ stamp seal*, limbile italiană și spaniolă: *pintaderas*.

Atât în literatura arheologică română, cât și în cea străină, pintaderile au fost încadrate, în general, la „mici descoperiri de obiecte de lut” sau la categoria „diverse obiecte” și pentru că funcționalitatea lor este mai degrabă bănuită/speculată, au fost incluse în categoria obiectelor folosite în practici magico-religioase, așa cum se întâmplă cu majoritatea artefactelor despre a cărei utilitate practică nu se știe nimic.

Este în general acceptată opinia că originea acestor piese este anatoliană⁹, iar prezența lor la Dunăre și la nord de fluviu se face odată cu neolitizarea și pătrunderea succesivă a grupurilor de populație¹⁰.

Am repertoriat pintaderile neolitice pe care le-am întâlnit în literatura de specialitate (tabel 1), dar fără a avea pretenția că am realizat un catalog exhaustiv, și am constatat că ele sunt întâlnite în spațiul românesc în Neoliticul timpuriu, cultura Starčevo-Criș, apoi în mediul Vinča, dispar în Neoliticul târziu și reapar mult mai numeroase în Eneolitic, în mediile culturale Stoicani-Aldeni, Cucuteni și Gumelnița¹¹, fiind întâlnite și în Epoca bronzului și Epoca Fierului.

Am încercat să redăm sau să calculăm dimensiunea acestor artefacte pe baza ilustrațiilor, însă, de multe ori, acest lucru a fost imposibil din cauza deficiențelor

⁵ E. Paveleț, L. Grigoraș, *Catalogul pintaderelor din colecția de arheologie a Muzeului Județean Buzău*, în *Mousaios*, 11, 2006, p. 35-47.

⁶ Vl. Dumitrescu *et alii*, *Hăbășești. Monografie Arheologică*, București, 1954, p. 466; Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979, p. 87; Gh. Lazarovici, Z. Maxim, *Gura Baciului. Monografie arheologică*, Cluj-Napoca, 1995, p. 149.

⁷ F. László, *Háromszék vármegyei praemykenaei jellegű telepek*, în *Dolgozatok*, 1911, p. 219.

⁸ J. Makkay, *op. cit.*

⁹ *Ibidem*, p. 72 și urm.; S. Marinescu-Bîlcu, *Pintaderă*, în *Enciclopedia arheologiei și istoriei vechi a României* (coord. C. Preda), vol. III (M-Q), București, 2000, p. 321; Ed.-C. Ștefan, *op. cit.*, p. 150 și bibliografia.

¹⁰ Vezi și numeroasele pintadere din Balcani. Ideea este preluată succesiv și apare la J. Makkay, *op. cit.*; T. Dzhanfezova, *op. cit.*; Cr. Schuster, *op. cit.*

¹¹ Este extrem de interesantă această situație. Dacă în privința numărului ridicat putem accepta și hazardul și/sau intensitatea cercetărilor arheologice, pentru modificările de la nivelul formelor, decorului și al simbolurilor reprezentate, considerăm că acestea se datorează restructurărilor masive de populație care încep de la nivelul Cucuteni A₃. Pentru detalii, vezi S.-C. Enea, *Symbols of Power on the Cucutenian Anthropomorphic Statuettes. Case study-the Diagonals*, în *Between Earth and Heaven. Symbols and Signs. In memory of Henrieta Todorova* (eds. C.-E. Ursu, A. Poruciu, C.-M. Lazarovici), Suceava, 2016, p. 361.

de publicare. De asemenea, am încercat să facem aprecieri despre formă, tip, pastă, decor, etc., dar și aici ne-am lovit de aceleași dificultăți.

Scurt istoric al cercetării

Primele pintadere cunoscute în literatură, de la nord de Dunăre sunt cele din 1903 de către Julius Teutsch¹², apoi cele ale lui Ferenc László¹³, de la Bodești-Frumușica¹⁴, din monografia Hăbășești¹⁵, după care numărul lor începe să crească și să se stabilească diverse definiții.

Din literatura arheologică românească, mai relevante ni se par definițiile date de Vl. Dumitrescu¹⁶, S. Marinescu-Bîlcu¹⁷, D. Boghian¹⁸, iar la nivel general considerăm definiția: „*A small object, usually of terra-cotta, consisting of a decorative stamp with a knob at the back for holding. The stamping surface is flat, concave, or convex. It has been suggested that they served to apply pigments to the human skin in repeat patterns as an alternative to tattooing. They are found in the Late Neolithic of central Europe and Italy, and pintaderas of both stamp and roller types occur widely in American cultures*” ca fiind cea mai potrivită¹⁹.

¹² Julius Teutsch a publicat șase pintadere descoperite în așezarea culturii Ariușd-Cucuteni de la Bod (jud. Brașov), pe care le-a atribuit categoriei de piese rare. Teutsch a considerat că aceste piese puteau fi folosite pentru pictarea corpului uman sau pentru realizarea unor tatuaje; J. Teutsch, *Die spätneolithischen Ansiedlungen mit bemalter Keramik am oberer Laufe des Altflusses*, Mitteilungen der Prähistorischen Commission der kais. Akademie der Wissenschaften, I. Band, Wien, 1903, p. 369.

¹³ Pentru acest tip de descoperiri din sud-estul Transilvaniei, László folosește denumirea de „*agyabélyegző*”; Fr. László, *op. cit.*, p. 219.

¹⁴ Au fost descoperite mai multe pintadere; C. Matasă, *Frumușica. Village prehistorique a ceramique peinte dans la Moldavie du nord Roumanie*, București, 1946, p. 72.

¹⁵ Au fost descoperite mai multe pintadere; Vl. Dumitrescu *et alii*, *op. cit.*, p. 466.

¹⁶ „*Peceti de formă circulară și relativ plate, prevăzute pe una fețe cu un mic mâner și având pe fața inferioară un motiv decorativ săpat în lutul încă moale, înainte de arderea obiectului în cuptor*”; *Ibidem*, p. 466.

¹⁷ „*Obiectul de lut ars, având dimensiuni de câțiva cm, cu o mică apucătoare verticală perforată uneori orizontal și cu baza circulară, ovală sau rectangulară, decorată în tehnica inciziei sau a exciziei, cu motive unghiulare (zig-zaguri, cruci, labirinturi) și spiralice*”; S. Marinescu-Bîlcu, *op. cit.*, p. 321.

¹⁸ „*Categoria obiecte de cult; formă circulară, relativ plate, cu partea ventrală ornamentată cu motive incizate, geometrice și spiralice, iar pe partea dorsală cu un mic mâner, câteodată perforat transversal, sau conic, neperforat alteori*”; D. Boghin, *Comunitățile cucuteniene din bazinul Babluului*, Suceava, 2004, p. 159.

¹⁹ <http://www.archaeologywordsmith.com/lookup.php?category=&where=headword&terms=pintadera>, accesat 17.05.2017.

Discuții

În ceea ce privește pintaderele culturii Starčevo-Criș, analiza noastră se întemeiază pe un lot de 15 pintadere preluate din literatura de specialitate²⁰, publicate în diverse locuri, și cu unele carențe, așa încât, din păcate nu putem să facem aprecieri privind dimensiunile lor.

Din punctul de vedere al modelării, în felul în care se păstrează, putem să considerăm că fiecare pintaderă reprezintă un *unicum*, departe de relativa și viitoarea uniformizare de formă și decor din culturile Cucuteni și Gumelnița și, de aceea, am făcut mici caracterizări în tabelul-anexă.

Uneori, pintaderele au fost realizate sub forma unui picior uman, mai realist, cu talpă, gleznă și degete, cum este cazul spectaculoasei piese de la Zăuan²¹ (Fig. I/14), sau mai schematic, talpă fără degete²²: Copăcelu (Fig. I/2), Gura Văii (Fig. I/5)²³, Trestiana (Fig. I/10). Unele artefacte prezintă mânere conice, mai mult sau puțin alungite: Bursuci (Fig. I/1), Perieni (Fig. I/6), Poienești (Fig. I/8), Zăuan (Fig. I/13) și bitronconice (Fig. I/9). În forma actuală, se mai observă că unele mânere prezintă perforații, probabil pentru a fi purtate sau legate, astfel încât să nu fie pierdute: Tășnad (Fig. I/9), Trestiana (Fig. I/10) și Zăuan (Fig. I/13).

²⁰ Dintre acestea, chiar dacă sunt menționate ca atare, două piese suportă discuții în ceea ce privește atribuirea calității de pintadere, ne referim aici la cele de la Gura Baciului (Fig. I/4) și Perieni (Fig. I/6). Pentru detalii vezi și: G. Coman, *Statormicie, continuitate. Repertoriul arheologic al județului Vaslui*, București, 1980; C.-A. Tulugea, *Plastica Starčevo-Criș din așezarea neolitică de la Copăcelu, Râmnicu Vâlcea, județul Vâlcea*, în *Buridava*, 6, 2008, p. 9-19; Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, București, 1974; M. Petrescu-Dîmbovița, *Sondașul stratigrafic de la Perieni*, în *MCA*, III, 1957, p. 65-82; C.-M. Mantu, A. Mantu, I. Scorțanu, *Date în legătură cu așezarea Starčevo-Criș de la Poienești, jud. Vaslui*, în *SCIVA*, 43, 1992, 2, p. 149-177; E. Lakó, *Raport preliminar de cercetare arheologică efectuată la așezarea neolitică de la Zăuan (jud. Sălaj în anul 1977)*, în *AMP*, II, 1978, p. 11-31; Gh. Lazarovici, Z. Maxim, M. Rotea, D. Ignat, P. Vrânceanu, A. Tatar, *Șantierul arheologic Suplacu de Barcău-„Corău”*, în *CCAR. Campania 2002*, Covasna, 2003, p. 305-309; E. Popușoi, *Trestiana. Monografie arheologică*, Bârlad, 2005; S. Băcuc-Șișan, *Cultura Starčevo-Criș în depresiunea Șimleului*, Cluj-Napoca, 2008; C.-M. Lazarovici, M. Babeș, *Poienești-Așezări preistorice*, Suceava, 2015; C. Virag, *Cercetări arheologice în jud. Satu Mare. II Situri arheologice din epoca neolitică*, Satu-Mare, 2015; C. Astaloș, U. Sommer, C. Virag, *Excavations of an Early Eneolithic Site at Tășnad, Romania*, în *Archaeology International*, 16, 2013, p. 47-53; C. Lazăr, *Inventarul funerar din mormintele culturii Starčevo-Criș. Studiu de caz*, în *StComSM, Seria Arheologie*, XXIII-XXIV, I/2006-2007, 2008, p. 26-72.

²¹ O analogie a acestui tip de reprezentare întâlnim la *Nessonis, magula I*, Grecia, în neoliticul timpuriu, cultura Protosesklo; J. Makkay, *op. cit.*, nr. 173.

²² Pintaderă sub formă de picior stilizat, întâlnim la *Grabovac-Vinogradi* și la *Starčevo-Grad*, ambele puncte din Serbia și aparținând culturii Starčevo-Criș; *Ibidem*, nr. 76 și 235.

²³ În contextul unei mari varietăți de forme și decoruri, atragem atenția asupra asemănării foarte mari între piesele de la Copăcelu și Gura Văii.

În spațiul nord-dunărean, pentru confecționarea pintaderelor s-a folosit doar lutul, însă în foarte puține cazuri, în Anatolia și Grecia s-a folosit și piatra. De multe ori, s-a folosit un lut semifin, cu pleavă, nisip, cioburi pisate, dar în unele cazuri s-a folosit și un lut de bună calitate, bine degresat și bine ars, la roșu, roșu-cărămiziu sau brun.

Din punctul de vedere al decorului, constatăm o mare varietate de simboluri. Uneori s-au folosit linii incizate/imprimare, dispuse în unghi, motive meandrice în relief²⁴: Copăcelu (Fig. I/2), Gura Văii (Fig. I/5), Perieni (Fig. I/7), Poienești (Fig. I/8), Tășnad (Fig. I/9), Trestiana (Fig. I/10), Suplacu (Fig. I/11), Zăuan (Fig. I/13), triunghiuri sau grupe de triunghiuri: Bursuci (Fig. I/1) și Verbița (Fig. I/12). Elementele decorative s-au realizat folosindu-se tehnicile exciziei, inciziei și canelarea.

Datorită faptului că tehnica decorării, dar și maniera de realizare (pastă, modelaj, ardere) nu prezintă o dificultate ridicată, considerăm că realizarea lor nu făcea parte dintr-un meșteșug specializat.

Anumite întrebări privind utilizarea ridică piesa de la Verbița (Fig. I/12) deoarece prezintă „resturi de culoare roșie, cu nuanțe vii”²⁵, iar astfel de exemplare mai cunoaștem numai în cazul pintaderii cucuteniene de la Dumești, care păstrează urme de pigment alb²⁶ și cele pictate de la Ariușd²⁷.

Lotul de pintadere ce aparține culturii Vinča din spațiul românesc este puțin numeros²⁸, iar în literatură am întâlnit astfel de artefacte numai în patru situri: Chișoda Veche (Fig. II/1), Liubcova (Fig. II/2), Parța (Fig. II/3), Turdaș (Fig. II/4-11).

Toate sunt confecționate din lut ars, de cele mai multe ori bine degresat și care păstrează diferite culori ce variază în funcție de tipul de ardere: de la maroniu la roșu cărămiziu. Pintaderele vinčiene sunt diferite ca forme și decoruri, însă

²⁴ Acest tip de decor este destul de larg întâlnit la pintaderele neolitice, de exemplu: *Kunszentmárton-Nagyérpart, Kotac-Part*, Ungaria, cultura Starčevo-Criș, *Nea Nikomedeia*, Grecia și *Rug Baijr*, Macedonia, neolitic timpuriu, dar apar și în mediul Vinča, chiar în situl eponim; J. Makkay, *op. cit.*, nr. 125, 165, 203, 279; Gh. Lazarovici, *Faza a IV-a a culturii Starčevo-Criș din Banat*, în *AMN*, VIII, 1971, fig. 7/9.

²⁵ D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*, București, 1961, p. 31.

²⁶ R. Alaiba, *Complexul cultural Cucuteni-Tripolie. Meșteșugul olăritului*, Iași, 2007, p. 65.

²⁷ Vezi S. J. Sztáncsu, *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Cluj-Napoca, 2015, fig. XLIV/6 și XLV/1, 6-8, 10. Datorită anumitor forme, facem precizarea că ne păstrăm rezerva asupra încadrării tipologice ca pintadere a unor piese din lotul de la Ariușd.

²⁸ Pentru detalii vezi: O. Radu, *Plastica neolitică de la Chișoda veche și câteva probleme ale neoliticului din nordul Banatului*, în *Tibiscus*, V, 1978, p. 65-67; Fl. Drașovean, *Cultura Vinča târzie (Faza C) în Banat*, Timișoara, 1996; Gh. Lazarovici, *op. cit.*, 1979; N. Vlăsa, *Noi contribuții la problema influențelor orientale în neoliticul Transilvaniei*, în *AMN*, XII, 1975, p. 1-12.

constatăm că cele mai multe sunt întregi și mici ca dimensiune. La fel ca și în cazul pintaderelor starčeviene, putem spune că fiecare piesă reprezintă un *unicum*.

Pintadera de la Chișoda Veche este diferită ca formă, deoarece are baza rectangulară (Fig. II/1), iar decorul este alcătuit din linii frânte, incizate. Pintaderile de la Turdaș se constituie într-un lot mai numeros, de forme și decoruri diferite. Unele decoruri sunt alcătuite din puncte incizate, dispuse în linii, care nu se ating între ele (Fig. II/6), altele sunt dispuse în interiorul unor triunghiuri (Fig. II/9). Și aici întâlnim decoruri mai complexe, o serie de pătrate mai mici care compun un pătrat mai mare și care este înconjurat de linii frânte (Fig. II/9). Din lotul de la Turdaș, provin unele piese de mici dimensiuni și nedecorate, ceea ce ne face să credem că, mai degrabă, este vorba de conuri și nu de pintadere sau sigilii cum le-a încadrat N. Vlăsa.

Unele motive de pe pintadere se regăsesc printre semnele fundurilor de vase turdășene, precum și pe unele fragmente ceramice²⁹, dar numai la nivel de simbol/reprezentare simbolică și nu susținem ipoteza că erau folosite la decorarea vaselor din lut.

Am ilustrat și o pintaderă vinčiană din situl eponim (Fig. II/12), care, prin decorul ei trădează posibile moșteniri starčeviene. Interesant este că nicio pintaderă vinčiană din spațiul românesc nu prezintă perforații pe mâner/apucătoare, spre deosebire de cele din mediul Starčevo care, unele, aveau astfel de perforații.

Ipoteze, funcționalitate

Asupra acestor artefacte neolitice se acceptă analogiile din fazele târzii ale culturii Starčevo-Criș cu cele din sudul egeic și Orientul Apropiat³⁰. Este interesant faptul că astfel de piese nu au fost descoperite în așezările culturilor Precucuteni, Petrești, Boian și nici în așezările tripoliene de la Est de Prut, iar acestea sunt prezente în niveluri de locuire din neoliticul timpuriu, dispar în neoliticul târziu și le regăsim în eneolitic în culturile Cucuteni, Stoicani-Aldeni și Gumelnița.

În ceea ce privește funcționalitatea lor, există în literatură numeroase teorii, pe care Cr. Schuster, într-un studiu recent, le preia și le sintetizează: amulete, perii/răzuitoare folosite în prelucrarea pieilor, obiecte folosite la tatuaj³¹, pentru imprimarea unor produse moi/pâine, dar este dificil de stabilit cu exactitate care a fost funcționalitatea acestei categorii de artefacte. Imprimeul creat prin utilizarea pintaderelor putea avea un rol pur decorativ, fără nici o implicare de ordin cultic sau de natură magică sau religioasă.

Suntem de acord cu D. Popovici care a subliniat faptul că pintadera nu a fost folosită pentru decorarea vaselor ceramice, dar că anumite elemente sau părți ale

²⁹ N. Vlăsa, *op. cit.*, p. 3.

³⁰ Gh. Lazarovici, *op. cit.*, 1971, p. 32.

³¹ Cr. Schuster, *op. cit.*, p. 135-172.

decorului prezent pe ceramica cucuteniană se regăsesc și pe unele pintadere³², iar situația se poate extinde pentru toate epocile și culturile în care au fost descoperite astfel de artefacte. Deși sunt considerate obiecte conice/cvasiconice și de alte forme, cu modele geometrice sau figurate în relief, utilizate pentru realizarea de însemne, cu rolul de instrumente de decorat, prin imprimare în argila moale sau pictură corporală, totuși, considerăm că se impune funcția de sigilii.

În acest moment al discuției, nu trebuie exclusă poli-funcționalitatea și funcționalitatea socială și cultică – sigilii ale unor conducători locali/regionali/supraregionali, ale unor meșteșugari importanți din anumite centre de producție, ale unor producători de bunuri deosebite (ceară, piei, blănuri etc.), ale unor „negustori”, preoți ai unor paleodivinități, în cadrul unor sisteme organizatorice complexe, transcomunitare/rețele sociale și de schimb. De asemenea, nu excludem folosirea acestor artefacte prin nevoia unor indivizi de a se diferenția de masa oamenilor de rând și a comunica, și, la timpul viitor, va trebui văzută și înțeleasă asocierea pintaderelor cu alte artefacte, în cadrul sistemelor de comunicare neolitice și eneolitice, poate ca o parte a așa-numitei „scrieri danubiene”.

Este important să mulțumim și pe această cale unor colegi care, pe parcursul elaborării acestui material, ne-au acordat cu amabilitate sfaturi, păreri, literatură, fotografii de bună calitate cu diverse artefacte: dr. Sanda Băcuț-Crișan, dr. Octavian Rogozea, dr. Cosmin Suciuc.

*AGAIN ABOUT SYMBOLS. SHORT CONSIDERATIONS
ON THE ROMANIAN NEOLITHIC STAMP SEALS*

(Abstract)

The “stamp seals” were first discovered in sites belonging to the Anatolian Neolithic, and subsequently also identified throughout the Balkan-Carpathian space and acknowledged as finds specific to the early Neolithic civilizations of this territory. Widespread, the “stamp seals” were “fashionable” items all along the Neolithic and Eneolithic. Shapes, dimensions, and ornaments of such clay stamps vary from case to case, but not from site to site, suggesting certain uniformity, although several types of ornaments could be noticed on “stamp seals” found in the same settlement.

The earliest researches on the “stamp seals” indicated their special role, and led to their understanding as special artifacts, archaeologists emphasizing in general the role and importance of this category of artifacts.

³² D. Popovici, *op. cit.*, p. 173-187.

In this paper, the author makes an attempt of synthesizing the information on the “stamp seals” specific to the Starčevo-Criș and Vinča Neolithic cultures, pointing out shapes and sizes, and inventorying types of symbols. By means of an integrated analysis, the author focuses on the significance hereof, from the perspective of the social hierarchies (body painting implements, amulets, dies, marks/seals of some personages enjoying a certain social status – community leaders, craftsmen, merchants).

List of Illustrations:

- Fig. 1. Stamp seals, Starčevo-Criș culture: 1. Bursuci, 2. Copăcelu, 3-4. Gura Baciului, 5. Gura Văii, 6-7. Perieni, 8. Poienești, 9. Tășnad, 10. Trestiana, 11. Suplacu de Barcău, 12. Verbița, 13-14. Zăuan, 15. Beșenova Veche (*apud*: 1. Coman, 2. Tulugea, 3-4. Lazarovici, 5. Dumitrescu, 6-7. Petrescu-Dîmbovița, 8. Lazăr, 9-10. Popușoi, 11. Lazarovici, 12. Berciu, 13-15 Makkay; different scales).
- Fig. 2. Stamp seals, Vinča culture: 1. Chișoda Veche, 2. Liubcova, 3. Parța, 4-11. Turdaș, 12. Vinča (*apud*: 1,2. Drașovean, 3. Lazarovici, 4-12. Makkay; different scales).

Cultura arheologică	Locul descoperirii	Număr pintadere	Descriere	Bibliografie
Starčevo-Criș	Bursuci-Cărâmidărie, jud. Vaslui	1	h = 47 mm, l = 54 mm, D = 47 mm; pastă semifină, cu vegetale în compoziție, de culoare roșie-maronie. Corp sub formă de buton înalt. Pecetea este împărțită, de două linii, în patru registre. Fiecare conține grupuri de câte patru incizii, unite sub unghi.	Coman, 1980, p. 131, fig. 106/1
	Copăcelu, jud. Vâlcea (<i>Autorul caracterizează această piesă ca fiind idol antropomorf-pictor.</i>)	1	h = 45 mm, l = 20 mm; pastă semifină, cu pleavă și cioburi pisate în compoziție, arsă la roșu-castaniu. Pintadera redă schematic pictorul uman, cu partea superioară ruptă, dar fără degete. Pe talpă este un decor de unghiuri, alcătuit din patru linii incizate redatate în zig-zag/motive meandrice în relief.	Tulgea, 2008, p. 18, foto 15, 15a
	Gura Baciului, jud. Cuj	1	Pintaderă rotundă, fragmentară, se păstrează doar o parte din mâner și din bază; decorul este alcătuit din adâncituri, lucrată din pastă gălbuie nisipoasă.	Lazarovici, Maxim, 1995, p. 149, fig. 30/5
		1	Pintaderă? Atribuire dificilă deoarece are decorul de tip fagure, unic ca reprezentare. Lucrată din lut fin, brun, de bună calitate, lustruit. (<i>La Gura Baciului sunt trei astfel de piese care au încadrare funcțională dificilă, iar două sunt fragmentare.</i> Gh. Lazarovici, Z. Maxim, <i>op. cit.</i> , p. 151, fig. 30/7-9)	Lazarovici, Maxim, 1995, p. 151, fig. 30/9
	Gura Văii, jud. Bacău	1	Pintaderă sub formă de picior, partea superioară a mânerului este ruptă. Este o reprezentare schematică a piciorului uman, fără redarea degetelor. Pe talpă are un model incizat de patru linii longitudinale în zig-zag/motive meandrice în relief.	Dumitrescu, 1974, fig. 488/5; Makkay, 1984, nr. 89
		1	Lungimea maximă a bazei 54 mm; mânerul rupt, baza este decorată cu motive meandrice în relief.	Petrescu-Dimbovița, 1957, p. 73, fig. 7/15

Cultura arheologică	Locul descoperirii	Număr pintadere	Descriere	Bibliografie
	Perieni- <i>Râpa Roșcanilor</i> , jud. Vaslui	1	Lungimea maximă a bazei 51 mm; obiect conic de lut, vârful mânerului este rupt, atribuirea piesei ca pintaderă poate fi discutabilă.	Petrescu-Dîmbovița, 1957, p. 73, fig. 7/16
	Poieniști- <i>La fierărie</i> , jud. Vaslui	1	h = 42 mm; L = 62 mm; Pintaderă cu motive meandrice, realizate din linii incizate.	Mantu <i>et alii</i> , 1992, 2, p. 168, fig. 20/1; Lazăr, 2008, fig. 3/d; Lazarovici, Babeș, 2015, p. 31
	Tășnad- <i>Sere</i> , jud. Satu Mare	1	Lungime bază = 82 mm; Pintaderă bitronconică, ornamentată pe ambele părți cu motive în zig-zag și cu perforație orizontală în zona mediană.	Virag, 2015, p. 9; Astaloș <i>et alii</i> , 2013, p. 47
	Trestiana, jud. Vaslui	1	Pintaderă în forma unei gambe umane, cu maleole redată prin două mici proeminențe conice. Pe talpă are un decor meandric incizat. Pastă fină, peste care s-a așternut un strat de angobă, lustruită, culoarea galbuie.	Popușoi, 2005, p. 22, fig. 39/2
	Suplacu de Barcău/ <i>Porț-Corău</i> , jud. Bihor	1	Pintaderă schematizată în formă de pictor, cu decor meandric, mânerul este rupt; confecționată din lut cu nisip în compoziție.	Lazarovici <i>et alii</i> , 2003, p. 306
	Verbița- <i>Eleşteu</i> , jud. Dolj	1	Pintadera este lucrată dintr-o pastă mai fină și fără pleavă. Corpul este rotund, iar mânerul, care are o formă cilindrică, este rupt. Decorul este geometric și este compus din patru grupe de triunghiuri așezate unul într-altul și dispuse cu vârful spre centrul discului. Ornamentul a fost realizat în lutul moale, iar piesa păstrează urme de culoare roșie.	Berciu, 1961, p. 31, fig. 3/2; Makkay, 1984, nr. 277
	Zăuan- <i>Dâmbul cimitirului</i> , jud. Sălaj	1	Pintaderă sub formă de pictor, redat realist, talpa are și degetele redate. Confecționată din lut bine degresat, prezintă motive meandrice alcătuite din linii incizate în lutul crud.	Lakó, 1978, p. 13; Makkay, 1984, nr. 284; Băcuț-Crișan, 2008, p. 52

Cultura arheologică	Locul descoperirii	Număr pintadere	Descriere	Bibliografie
		1	Pintaderă realizată din lut de bună calitate, cu mânerul întreg, perforat. Decorul este meandrat, alcătuit din linii incizate.	Lakó, 1978, p. 13; Makkay, 1984, nr. 284; Băcuet-Crișan, 2008, p. 52
	Beșenova Veche, jud. Timiș	1	Pintaderă ovală cu capătul rupt, are mânerul scurt și neperforat. Decorul este alcătuit din linii longitudinale, ondulate. Lungime maximă: 55 mm	Lazarovici, 1971, fig. 7/4; Makkay, 1984, nr. 178
Vinča	Chișoda Veche, jud. Timiș	1	Pintaderă din lut ars, nisip și materie organică în compoziție, lucrat cu mâna, netezit, motiv incizat compus din linii frânte și unghiulare; are un mic mâner.	Radu, 1978, p. 73, pl. XII/12 Drașovean, 1996, pl. XVIII/5a-c
	Liubcova, jud. Caraș-Severin	1	Decorată, întregă, de mici dimensiuni. Mânerul este tronconic, iar la baza lui se prezintă o șanțuire	Drașovean, 1996, pl. XXIII/9
	Parța, jud. Timiș	1	Pintaderă întregă, cu mânerul tronconic	Lazarovici, 1979, pl. XII/G53
	Turdaș-La luncă, jud. Hunedoara	8	Pintadere de diferite forme și mărimi, cele mai multe dintre ele fiind de dimensiuni reduse. Confectionate din lut ars, de diverse culori și nuanțe, variind de la roșu la cărămiziu și maroniu în funcție de tipul de ardere. Ornamente diverse: spirale, incizii/găurele care nu se ating între ele.	Vlása, 1975, p. 2-12; Makkay, 1984, fig. XVI

Fig. 1. Pintadere Starčevo-Criș: 1. Bursuci, 2. Copăcelu, 3-4. Gura Baciului, 5. Gura Văii, 6-7. Perieni, 8. Poienești, 9. Tășnad, 10. Trestiana, 11. Suplacu de Barcău, 12. Verbița, 13-14. Zăuan, 15. Beșenova Veche (după: 1. Coman, 2. Tulugea, 3-4. Lazarovici, 5. Dumitrescu, 6-7. Petrescu-Dîmbovița, 8. Lazăr, 9-10. Popușoi, 11. Lazarovici, 12. Berciu, 13-15 Makkay; scări diferite)

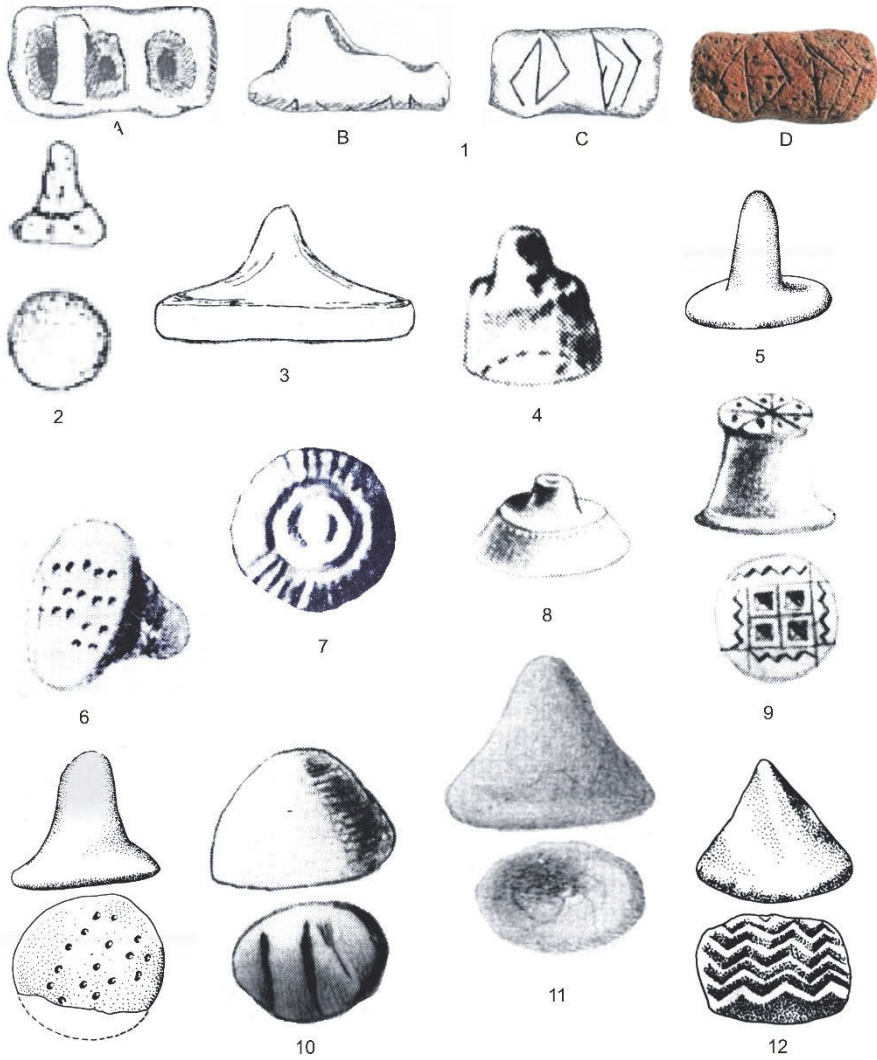

Fig. 2. Pintadere Vinča: 1. Chișoda Veche, 2. Liubcova, 3. Parța, 4-11. Turdaș, 12. Vinča (după: 1, 2. Drașovean, 3. Lazarovici, 4-12. Makkay; scări diferite)